

İZMİR'DE FİYAT HAREKETLERİ VE NARH

(1914 — 1918)

Sabri Sürgevil

Türkiye'de iktisadi tarih alanında çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, en azından bugünkü sınırlarımız içinde kalan yörelerimizdeki günlük hayatın bir parçası olan gıda maddeleri ve tüketim mallarının, uzun bir dönem içinde, fiyatlarının nasıl bir gelişme gösterdiği bütünüyle incelenmemiştir. Çeşitli tarihlerdeki fiyat hareketleri ve narh defterleri yayımlanmış ise de herbiri belirli tarihler ve dönemler için sınırlı kalmıştır(1). Bu nedenle biz de İzmir gibi Osmanlı İmparatorluğunun önemli bir ticaret merkezinde 1. Dünya Savaşı yıllarında fiyat ve narh konusunda bazı tespitler yaparak, söz konusu çalışmalara bir katkıda bulunmayı amaçladık. İncelediğimiz dönemde maaş ve ücretlerin çeşitliliği ve değişkenliği, bir geçim endeksi yapmayı imkânsız kılmaktadır. Savaşın beraberinde getirdiği olağandışı şartlar, maaş, ücret, fiyat, narh vb. kurumları altüst etmiş, yönetimin iç güvenliği bile sağlamakta güçlük çektiği yıllarda, kontrol mekanizması gerçek anlamda işletilememiştir. Bu nedenle İmparatorluk genelinde olduğu gibi İzmir'de fiyatlar savaşla birlikte hızlı bir değişime uğramış, Vilayet ve Belediye çeşitli önlemlerle ve narh fiyatlarıyla, halkın çeşitli ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının yükselmesine engel olmaya çalışmıştır.

İzmir'de Vilayet ve Belediye yönetiminin başvurduğu geleneksel yöntemlerin yanında, İzmir'in gelişen sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan yeni uygulamalar da görülmüyordu. Bu uygulamaların kaynağı yüzyıllardır, kapitülasyonlar düzeninde dönen çarlık yabancı ve azınlıklar lehine işlemiş olmasıydı. Bilindiği gibi

(1) Fiyat hareketleri, Narh Defteri, Türkiye İktisat Tarihi vb. adları taşıyan eserlerde, uzun bir dönem içinde çeşitli malların piyasa değerlerinin değişimini görme imkanı yoktur. Sınırlı alanlarda yapılmış olan çalışmaların bir araya getirilmesi bu nedenle yararlı olacaktır.

İzmir'de yoğun bir mal geliş-gidişi görülür. Bu mallar zaman içinde değişiklik gösterir. Bir zamanlar İpek pazarı olan İzmir, sonraları Hububat, İncir, Üzüm, daha sonralarıysa Tütün ve Pamuk ihraç edilen, bu geleneksel ihraç ürünlerine karşılık deniz yoluyla gelen çeşitli ithal mallarının Anadolu'ya giriş yaptığı bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Birbirinden habersiz zıt yönde yollarına devam eden ithal ve ihraç malları İzmir'deki ticari hayatı olduğu kadar, toplumun günlük hayatının hemen her alanında da etkili oluyordu. Geniş bir bölgeyi çok kolay etkilediğinden, İzmir pazarı, çeşitli incelemelere konu olmuştur(2). 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında İzmir'deki ticari hayatta yabancı ve azınlık unsurlar lehine bir durum vardı ve Türklerin ancak bu unsurlarla işbirliği halinde, ortaklaşa ticaret yapabildikleri görülmekteydi(3). Yerli sermaye kuvvetlerinin birleştirilmesi fikri «Köy Bakkalları» teşebbüsüyle, yabancı şirketlere karşı, tüketim kooperatiflerine öncülük etmişti(4). Osmanlı İmparatorluğu 1914'e değin enflasyonist baskıların olduğu dönemlerde, fiyat artışlarını iktisadi kural kural dışı yollarla da olsa bastırmaya çalışmış, fakat bu konuda, yani fiyat artışlarını önlemede pek başarılı olamamıştı(5). Halkın iktisadi bakımdan refah içinde bulunması için fiyatları zaman zaman dondurma zaruretinin hissedilen Osmanlı İmparatorluğu, zaman zaman parasının ayarı üzerinde de oynamıştı(6).

(2) Mübahat Küçüköğlü, «İzmir Rıhtım İnşaatı ve İşletme İmtiyazı», *Tarih Dergisi*, XXXII (1979), Wolfgang Vienner Müller, *Mitteilungen der Fränkischen Geographischen Gesellschaft*, Band 27/28 für 1980 und 1981, Erlangen, 1982, Necmi Ülker, *The Rise of İzmir 1688-1740*, Basılmamış Doktora Tezi, Ün. of Michigan 1974, Arundell F.V.J. *İzmir Hakkında Tarih Araştırmaları ve incelemeleri*, çev.: Zeki Ökmen (İzmir Halkevi Tarih ve Müze kolu Yayınları-2), İzmir 1949, Adnan Bilget, *Son Yüzyılda İzmir (1849-1949)*, İzmir 1949, Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, İstanbul 1977, Ziya Somar, *Yakınçağların Fikir ve Edebiyat Tarihimizde İzmir C.I.*, İzmir 1944, Oğuz Arı, *İzmir'de Kitle Haberleşmesi*, (Sosyal Bilimler Derneği Yayınları-2), Ankara 1972, vb.

(3) Bilget, age, s : 66'da «1881 yılında çarşı içinde Ermeni Vahan Efendi ile müşteri-reken Mehmet Suphi Efendi'nin muhtelif ülkelere kuru üzüm ve incir satışına başlamaları» ilk örneklerden olarak gösterilir.

(4) Somar, age, s : önsöz VII.

(5) Zafer Toprak, *Türkiye'de «Milli İktisat»*, Ankara 1982, s : 342'de «Osmanlı yönetimleri her türlü fiyat artış eğilimlerini«iktisat dışı» yöntemlerle bastırmayı başarmış, ciddi bir enflasyon sorunuyla karşılaşmamışlardır» diyor, buna katılmak mümkün değildir.

(6) Mübahat Küçüköğlü, «1624 Sikke Tashihinin Ardından Hazırlanan Narh Defterleri», *Tarih Dergisi*, XXXIV, s : 123

İstanbul'da alınan bir kararın veya yapılan bir düzenlemenin etkisi derhal taşrada görülmüş dolayısıyla malların piyasadaki azlığı çokluğuyla olduğu kadar paranın alım gücüne göre de fiyatlar iniş-çıkış yapmış, merkezi yada taşra yönetimleri narh'ı gelişmelere göre tesbit etmişlerdi(7). İstanbul'u besleyen taşra'da özellikle Trakya ve Batı Anadolu bölgesinde narh ve fiyatlar İmparatorluğun izlediği politika gereği İstanbul'dan daha düşük olmak zorundaydı. Bu zorunluk İstanbul'a mal akışını sağlamak gereğinden kaynaklanıyordu. Normal şartlarda dahi İstanbul'un tüketimini karşılama güclüğü varken İzmir için böyle bir güçlük sözkonusu değildi. Ancak kuraklık, kıtlık vb. olağandışı hallerden bütün kentler gibi İzmir de etkileniyordu.

1. Dünya Savaşı sırasında bütün dünyada ve Osmanlı İmparatorluğunda sıkıntılarla karşılaşmış, yönetimler savaşın başlangıcından sonuna kadar karşılaştıkları darboğazları, olağanüstü şartların kendilerine tanıdığı geniş yetkilerle ve hertürlü yolu deniyerek aşmaya çalışmışlardı. Osmanlı İmparatorluğu, savaşa katılan pek çok devlete göre, 1. Dünya Savaşına, çok hazırlıksız yakalanmıştı. Avrupa'da savaşın başlamasından sonraki aylar, Osmanlı İmparatorluğu'nun eksikliklerini gidermeye yeterli olmamıştı. Duyun-u Umumiye'nin çalışanlarına pahalılık ödeneği vermek üzere tuttuğu fiyat listelerinden ve basına yansıyan narh ve fiyatlarla ilgili haberlerden anlaşıldığı üzere, yönetimin piyasada zorunlu tüketim malları üzerinde kurmaya çalıştığı otorite pek başarılı olamamıştı. Seferberliğin ve tarafsız kalınacağı ilan edilmesinden (2-Ağustos-1914) sonra, birçok gıda maddelerine ve askeri ihtiyaçlar için ahalinin elinde bulunan araç-gereç vs. lere elkonulmaya başlanması, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş hazırlıklarını tamamlayamamış olduğunu gösteriyordu(8). Yö-

(7) Narh fiyatlarının çarşı ve pazarlardaki gerçek fiyatlarla tam bir uyum içerisinde olduğunu söylemek hemen hemen mümkün değildir.

(8) İzmir'deki Fransız Konsolosu M. Calamiez'nin Fransa Dışişleri Bakanına gönderdiği raporda, «İzmir'deki baskınlar son derece usulsüzce sürdürülüyor... seferberliğin sona ermesine rağmen ordunun işine yarayabilecek eşyaların müsaderesi tam hızıyla devam ediyor... İngiliz Konsolosluğu İngiliz vatandaşlarına, yetkililerin istediklerini müsadere etmeleri sırasında karşı koymamalarını, herhangi bir makbuz istememeleri konusunda uyardı. Bu alınan kararların keyfi oluşunu açıkça ortaya koymayı amaçlıyor... Birkaç gündün beri askeri yetkililer, Osmanlı evlerine girerek, çorap, eldiven veya 24 kr. tutarında vergi talep ediyorlar. Red cevabı aldıklarında, evden bu meblağ tutarında eşya kaldırıyorlar. Bu vergi yabancılardan da istenmekte fakat zor koşulmamaktadır. İnsanlık duygularına bırakmaktadır.» denildikten sonra **Bu tür tasarruflar ordunun derin bir burhan içinde olduğunu göstermektedir»** diye değerlendirme yapılmaktadır. Fransa Dışişleri Arşivi, *Guerre 1914-1918 Turquie*, vol: 846 no: 187.

netimin savaşa girme hazırlıkları biçiminde yorumlayabilecek olan çalışmalar ve alınan önlemler(9) pek çok gıda maddesinin spekülasyona araç olması sonucunu beraberinde getirmişti. Büyük tüketim merkezlerinde bu tür maddelerin tevzii yoluna gidilmesi, karışıklığı gidermekten çok haksız kazançların artmasına neden olmuştu(10). Karaborsaya düşen malların fiyatlarının artışı biraz da üretim ve bu lemek için sözkonusu malların yönetimce ihtiyaç sahiplerine dağıtım yoluna gidilmesi, fiyat artışını önlemek için yapılan denetimlerin zayıflamasına neden olmuştu. Savaşla birlikte, üretimi arttırıcı önlemler alınması gerekiyordu. Her ne kadar bu önlemler alındıysa da pek uygulanamamış, dolayısıyla üretim artışı tesadüfe kalmıştı. Halkın telaşına neden olacak bazı tedbirlere başvurulması(11) halkın panik içinde, zorunlu tüketim mallarına hücum etmesi ve stokçuluk sorununu beraberinde getirmişti. Gerek halkın telaşı, gerekse yönetimin İmparatorluk düzeyinde fiyat artışlarına engel olamayışı haksız ka-

(9) Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girme hazırlıklarından olarak İzmir körfezinin giriş kısmını yasak bölge olarak ilan edişini de belirtebiliriz. Nitekim 5 Ekim 1914 tarihli ve 909 numaralı, İzmir limanına savaş gemilerinin girişiyle ilgili Vilayetin genelgesi 7 Ekim 1914 tarihinde Fransız Konsolosu Calamiez tarafından Fransa Dışişleri Bakanlığına tercüme edilerek gönderilmiştir. Fransa Dışişleri Arşivi, *Guerre 1914-1918 Turquie*, vol: 847 no: 79. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu tür önlemleri alması boşuna değildi, Batılı büyük devletler Osmanlı İmparatorluğu'nun içişlerine müdahale etme alışkanlıklarını sürdürmekteydiler. Bu yasaklama kararından önceki günlerde «North Carolina» zırhlısının İngiltere'den İzmir'e doğru yola çıktığı görülüyor. «Türkiye'de baş gösteren kargaşa ve bu ülkede oturan hristiyanların hedef olduğu tehditler...» bahane edilerek «Türkiye'deki hristiyanları gereken durumda korumak amacı...» arkasına saklanılarak, henüz tarafsızlığını korumakta olan Osmanlı İmparatorluğuna karşı tehdit unsurlarını bölgede elleri altında bulundurmamak istemişlerdi. Fransa Dışişleri Arşivi, *Guerre 1914-1918 Turquie*, vol : 846 no : 37 ve 44. Birinci Dünya Savaşının büyük bir bölümünde tarafsız kalan ABD'nin daha savaşın başlarında Türkiye'ye yönelik Batı dünyasının politikası içinde nasıl aktif rol oynadığını göstermesi bakımından, sözkonusu zırhlının hareketi, ABD'nin doğal müttefik görünümünde itilaf devletleriyle sürekli işbirliği halinde olduğunu ortaya koymaktadır.

(10) Vedat Eldem, «Cihan Harbinin ve İstiklal Savaşının Ekonomik Sorunları «Türkiye İktisat Tarihi Semineri (8-10 Haziran 1973) Editör : Osman Okyar, Hacettepe Üniversitesi Yayınları C-13, Ankara 1975 s : 384'de İstanbul'daki serbest ve güdümlü fiyat hareketlerini, ekme, şeker, fasulye ve koyun eti'ne göre tablo halinde verir.

(11) bkz. yukarıda 8. dipnot.

zanç peşinde koşanların sayısını artırmış, ihtikar olaylarının yaygınlaşması, savaş içinde yönetimi men-i ihtikar komisyonları kurmak yoluna itmişti. Ancak yetki ve imkânları sınırlı, söz konusu heyetlerden boşuna başarı beklenmişti. Uzun süre örtbas edilebilen rezaleter sansür memurlarının da fiyat artışlarından canlarının yanışı nedeniyle, savaşın sonlarına doğru basına yansımaya başlamış, vurgunlarla ilgili yazılar basında önemli bir yer tutmuştu(12). İzmir'deki fiyat artışları ve ihtikar İstanbul'dan hiç de geri kalmamış, bu nedenle savaşın ilk yıllarında bile İzmir basınında vurgunlarla yolsuzluklarla ilgili çeşitli yazılar yayınlanmıştı(13). Üreticiden malı pazara sevkeden tüccara, dağıtımını başka bir deyişle halkın tüketimine sunulmasını sağlayan perakendeci esnafa kadar her kesimde bu fiyat artışlarından yararlanıp zengin olan, sonraki yılların tabiriyle «Harp zenginleri» ortaya çıkmıştı. Avrupa'da savaşın başladığı aylardan itibaren, basında görülen fiyat artışlarıyla ilgili haberler toptan ve perakende fiyatları karşılaştıran peşin ve veresiye fiyatların(14) bu oluşumda etkisi olmuştu. Fiyatların artmasını bekleyebilecek güçte ve cürette olup, malı piyasaya sürmeyip saklayan istifçi, karaborsacı, muhtekirler el altından, gizlice fahiş fiyatla yaptıkları satışlarla bir'lerini bin yapmışlar, zavallı çaresiz ahalinin sırtından zenginleşmişlerdi. Söz konusu bu tür insanların cezaya çarptırılmaları ve basın yoluyla yönetimin aldığı kararlar gereği teşhir edilmeleri bile sayılarının artmasına engel olmamıştı.

Fiyat kavramıyla çok yakın ilgisi olan narh başka bir anlatımla devletin zorunlu tüketim malları fiyatı üzerinde söz sahibi olması demektir. Değişen şartlarda belediye ekmek, et vb. maddelerin fiyatlarını düşürmek veya yükseltme isteklerine olumlu cevap vermek yoluna gitmişti. Satıcı durumunda bulunanlar genellikle yükseltme isteminde bulunmuşlardı. Bu nedenle indirimin gerektiğini tespit et-

(12) Sözelimi, Ahmed Emin Yalman, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim** C. I., İstanbul 1970, s : 270 ve 297'de sözettiği Avusturya'dan 5 kuruş alınan şekerin 300 kuruş halka satıldığını» yazdığı (Vakit Gazetesi, 22 Ekim 1917) havadis.

(13) **Ahenk**, 4 Kânun-u evvel 1330, **Anadolu**, 20 Teşrin-i sani ve 28 Kânun-u sani 1331, **Köylü**, 19 Teşrin-i sani ve 15, 28 Kânun-u sani 1331, Celal Bayar, **Ben de Yazdım**. İstanbul 1966 C.V. s: 1564-1589 vd. Mithat Şükrü Bleda, **İmparatorluğun çöküşü**, Yayınlayan : Oğlu Turgut Bleda, İstanbul 1979 s: 111, Nail Morali, **Mütarekede İzmir, Önceleri ve Sonraları**, Tekin Yayınevi İstanbul, 1976 s: 39, Nurdoğan Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, İstanbul, 1970, s: 28-32, Toprak, age, s: 343-344, Ahmet Cevat Emre, **İki Neslin Tarihi**, İstanbul 1960, s: 223.

(14) **Ahenk**, 1 Eylül 1330 «Haftalık Malumat-ı Ticariye».

mek yalnızca yönetimin çabasına kalıyordu, çünkü satıcı indirim isteğinde bulunamazdı. Satıcı durumunda bulunanlar verilen narh'dan satış yapmakla yükümlüydüler ama fırsat bulduklarında üstüne de çıkmışlardı. Bu konudaki ceza, kanununun 263. maddesi yaptırımı «narh'dan yüksek fiyatla satış yapanlara para ve hapis cezasıyla» cezalandırılmasıydı. Her dönemde olduğundan daha çok narh üzeri fiyatla satış, olağanüstü dönemlerde halkın endişe ve telaş içinde çaresiz bulunduğu zamanlarda görülüyordu. Bu nedenle 1. Dünya Savaşının başlangıcından bitişine değin geçen sürede İzmir'de de görülmüş, konu basında sürekli şikayetlere, makalelere malzeme teşkil etmişti(15).

Fiyat ve narhla ilgili olarak Osmanlı İmparatorluğu üzerinde ve özellikle İzmir'deki durum hakkında yaptığımız bu genel değerlendirmelerden sonra, 1. Dünya Savaşı sırasında İzmir'de görülen fiyatları ve empoze edilmeye çalışılan Narh fiyatları gözden geçirebiliriz.

Fiyat hareketleri narh'la ilgili çalışmalarda tesbit edilen bir dönem içinde çeşitli malların fiyatları veya narh'ının iniş-çıkışı ve bunlarla ilgili görüşler belirtilegelmektedir. Kesin olarak şu yada bu malın fiyatı veya narh'ının inceleme içinde yer alması zorunluğu yoktur. Biz de bu çalışmamızda İzmir ve çevresinin geleneksel ürünleriyle dikkat çekici gelişmeleri görülen zorunlu tüketim mallarından bazılarının fiyat ve narhlarını gözden geçireceğiz. Karşılaştırma imkânı verebilmek için, Osmanlı İmparatorluğunun fiilen 1. Dünya Savaşı'na katılmasından önceki günlerde bazı zorunlu gıda maddelerinin fiyatlarını belirtmek yerinde olacaktır.

Temmuz 1914'de (16).

Şeker	3 krş.	Zeytinyağı	8 krş.
Peynir	12 krş.	Pirinç	3 krş.
Buğday	0.99 lira (çuval)	Patates	1 krş.
Kurufasulye	4 krş.	1 erkek elbisesi	5 lira
		ayakkabı	70 krş. idi.

(15) Ahenk, 13 Kanun-u evvel 1330 «Narh Meselesi» ve 6 Şubat 1330 «Kabahat Muhtekirlerde mi Belediyede mi» başlıklı yazılar. Söz konusu şikayetlere ve sorunun çözümü için yol göstermelere «Toros» gibi azınlık gazetelerinin de katıldığı hakkında bk. Ahenk, 18 Teşrin-i sani 1330.

(16) Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, İstanbul 1974, s: 266 (Ahmed Emin Yalman, Turkey in the World War, s: 245'den naklen). Tefik Çavdar, Özgürlük Savaşında Yaşayan Geçmiş (1860-1918), Ankara 1982, s: 151. Harpten evvel şekerin kilosu değil okkasının 2 kuruştan satıldığı» hakkında bk. Ahmed Emin Yalman, age, s: 270.

Karadeniz olayından önceki günlerde,

13 Teşrin-i Evvel 1330'da (17).

Buğdaykıyyesi.....	51-38	para
Bakla (Avrupa için) »	29	»
Arpa »	25-20	para
Çavdar »	26	»
Lubiya »	85-80	»
Afyon »	250-200	krş.

20 Teşrin-i Evvel 1330'da (18).

İncir (38'lik)Çuvalı.....	160-130	krş.
» (aşağılık ve orta) »	115	krş.
» (eleme) »	80-85-90	krş.

26. Teşrin-i evvel 1330'da Savaş durumu nedeniyle Vilayet İda-re Meclisince Palamut fiyatı, 1329 fiyatına göre (20 para) tenzil edilmişti. Bu tarihte Donanma Cemiyeti'nin bir ilanına göre, **kurban derilerinin;**

Koyun (tüylüsü)	4.	-krş.
Koyun (tüysüzü)	2.	-krş.
Keçi	3.	-krş. idi (19)

Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin olarak 1. Dünya Savaşı için-de yer aldığı günlerin ilk geniş kapsamlı «haftalık malumatı tica-riye» sine göre (2. Teşrin-i Sani 1330 tarihlidir.) İzmir'e buğday geçen seneye oranla eksik gelmiştir. Geçen sene gelen (218.150 çuval) dır. Haftalık gelen (6.900 çuval) dır. Aydın Şimendüferiyle gelen bu ürün geçen seneye göre çok azdır. 1329 senesi aynı yolla gelen 16.000. çuval) dır, satışlar da 1329 senesine göre azdır. Son hafta (7.900 çuval) satılmıştır, oysa 1329 senesi depozito (63.000 çuval) iken anılan tarihte (27.000 çuval) dır. Bu durumda 1329 se-nesine göre:

İzmir'e gelen Buğday toplam olarak	37850	çuval
Aydın demiryoluyla gelen	9100	»
Satış	600	» azdır.
Depozito	36000	»

(17) **Anadolu**, 13 Teşrin-i evvel 1330.

(18) **Ahenk**, 20 Teşrin-i evvel 1330.

(19) **Ahenk**, 26 Teşrin-i evvel 1330.

Söz konusu tarihte mal gelişi ve piyasadaki alış-verişe dayalı olarak zahire fiyatları şöyledir;

Buğday (yerli) kıyyesi	48-40 para
» (mersin) »	48-42 »
» (aşlık) »	48-42 »
» (aşlık ex) »	49 » (20).
Susam »	72-70 »
Bakla (mahalli ihtiyaç için)	... »	27-26 »
Mısır darısı »	30-26 »
Börülce »	60-56 »
Lubiya (Anadolu mal.) »	90-85 »
Un (yerli 1.) »	3 krs. 20 »
» (» 2.) »	3 krs. 20 »
» (» 3.) »	95 »
» (» 4.) »	43 »
Kepek (kaba) »	35 »
Kepek (ince) »	25 »
Zeytinyağı (sabunluk) »	9 krs. 20para
» (yemeklik) »	11 krs. » »

İncir piyasası canlı olup (283 yük) incir gelmiş (641 yük) satılmıştır. Randımana göre değişen incir fiyatları, günlere göre, çürüğünden 38'liğe kadar 35 ile 130 krs. arasında seyretmiştir. Piyasaya gelen incir toplamı (66.885 yük) olup, 1329 senesine göre (24.384 yük) azdır (21).

9 Teşrin-i Sani 1330'da (22)

Buğday (yerli) kıyyesi	48-40 para
» (mersin) »	45-40 »
» (aşlık) »	46-43 »
» (aşlık ex.) »	50 »
Susam »	80 »
Mısır darısı »	30-28 »
Lubiya (Anadolu mal.) »	90-88 »
İncir çuvalı	38-115 krs.
Üzüm kıyyesi	60 para -4 krs.
Un (yerli 1.) kıyyesi	125 para
» (» 2.) »	120-118 »
» (» 3.) »	95 »
» (» 4.) »	50- 45 »
Kepek (kaba) »	35- 32 »
» (ince) »	25- 23 »

(20) Oysa 13 Teşrin-i evvel 1330'da yaklaşık bir ay öncesi 51-38 para arasında değişiyordu.

(21) Ahenk, 4 Teşrin-i sani 1330.

(22) Ahenk, 9 ve 10 Teşrin-i sani 1330 «Haftalık Malumat-ı Ticariye»

Söz konusu maddelerin fiyatlarının değişmesinde etkili olan faktörler «Malûmat-ı Ticariye'ye» göre şöyledir; Buğday (221.650. çuval) gelmiş olup, 1329 senesi geleni (375.000 çuval'a) ne göre hayli düşüktür. Son hafta gelen de aynı şekildedir. Aydın Şimendiferiyle gelen (3500 çuval), 1329 senesi ayrı hafta geleni (16 000 çuval)nin çok altındadır. Satışlarda da bunlara benzer durum vardır. 1329 senesi ele alınan hafta satışı (10000 çuval) iken anılan haftada (8000 çuvala) düşmüştür. Depozito buğday (22500 çuval)dır. Oysa 1329 senesi depozitosu (69000) idi. Fiyatlar ise bir önceki haftadan bazı ürünlerde düşük, bazısında aynı bazısında da yüksektir. Mısır da rısmın en düşük fiyatı biraz yükselirken en yüksek fiyat aynı kalmıştır. Yalnızca Anadolu mallarında işlemi görülen lubiya fiyatlarında da benzer durum görülmektedir. İncir'de en düşük fiyat 38,4 kr'a çıkarken, en yüksek fiyat 115 kr'a düşmüştür. Anılan haftada gelen incir (200yük) oluyor. 1329 senesi aynı hafta geleni (161 yük) ne göre fazladır. Ancak toplam gelen (67085 yük) 1329 senesi toplam geleni (90269 yük)'ne göre azdır. Son hafta gelen incir (39 yük) fazla ise de toplam gelenden (23184 yük) azdır. İncir anılan haftada (690 yük) üzüm, (2500 çuval) satılmıştır. Depozito mal incir'de (350 yük), üzüm'de (13.000 çuval) dır. Un fiyatları 1. ve 2. numaralarda düşerken 3. aynı kalmış 4. ise yükselmiştir.

17 Teşrin-i Sani 1330'da (23).

İncir : Çeşitli yollarla gelen mal çuvalı 40-140 kr. arasında oynamıştır. Gelen mal (3.000 yük), satılan mal depozitodan (1.020 yük), 3. ellerde (3.500 kantar) mal vardır ve fiyatlarının yortulara kadar yükselmeye devam edeceği umulmaktadır.

Gaz Tenekesi 22-24 kr.
» (Seyyar depozitodan) ... 20 kr.

Sonraki haftalarda Belediye'nin verdiği fiyatların çok üstünde olan bu fiyatlar, savaşın başlangıcında Ayatriyanda depolarında memlekete 1,5 sene yetecek kadar gaz mevcut olduğu ve Belediye'ce bir takım önlemler alındığı beyan edilmiş olduğundan, düşündürücüdür ve gaz üzerinde büyük oyunlar oynandığı açıkça görülmektedir(24). Buna benzer durum kibrit'de de vardır. Vak-

(23) Ahenk, 17 Teşrin-i sani 1330.

(24) Köylü, 16 Teşrin-i sani 1330 da değinilen konu hemen hemen aynı içerikle Ahenk, 17 Teşrin-i sani 1330'da ele alınıyor.

tiyle kibrit; kasası 15-16 mecdiye'ye satılırken ele alınan tarihte 10 lira'ya çıkmıştır.

Daha düz bilinen bu hesapla ;

Kibrit 5 kutu 1 metelikten alınırken
» 1 kutu 1 metelik olmuştu

Bunun nedeni kibrit satışlarının bir adamın tekelinde oluşu gösteriliyor, Vilayetin nazar-ı dikkatine sunuluyor ve gerçekten yönetimce kibrite narh konarak ;

Kibrit 10 kutu 5 meteliğe satılır hale geliyordu (25).

19 Teşrin-i Sani 1330'da

Susam yağı(parekende) kıyyesi 28 metelik
Tahan(parekende) » 16 metelik

(tenekeyle alanlara indirim yapılmaktaydı) (26).

25 Teşrin-i Sani 1330'da

Tuz kilosu 65 santim (sim mecdiye=19'lu hesabıyla) Duyun-u Umumiye Başmüdürlüğü'nün ilanına göre, belirtilen fiyatlarla «Dolma» mevkiindeki ambarlarda satılmaya başlamıştı (27).

12 Kanun-u Evvel 1330'da

Tomat salçası kıyyesi	16 metelik
Adı sabun »	16 metelik
Tahan » »	»
Tarhana »	32 »
Aydın yoğurdu » »	»
Kuru sabun » »	»

Manisa pazarında satılmaktaydı (28).

(25) Ay. ye.

(26) Ahenk, 19 Teşrin-i sani 1330.

(27) Ahenk, 25 Teşrin-i sani 1330.

(28) Ahenk, 12 Kanun-u evvel 1330.

Z

Polis Müdüriyetinin bir ilanına göre ;

1 çift polis çizmesi 140 kr. ve daha aşağı fiyatta yaptırılmaktaydı(29).

26 Kanun-i Evvel 1330'da

Pilavlık Bulgur kıyyesi 10 metelik (30).

20 Kanun-i Sani 1330'da

Pilavlık Bulgur kıyyesi 10 metelik
Tahan (Parekende) » 18 »
Ömer Muharrem sabunu (Çuval ve kasa ile) ... 23 »
» (parekende kurusu) ... 30 » (31)

Karşıyaka depolarında İzmir'e uzun süre yetecek gaz bulunduğu halde ahali, 7.5 değil 8 meteliğe dahi gaz bulamıyordu. Aynı tarihlerde gazın kıyyesi (Belediyenin verdiği narha göre) 7 metelikti (32).

11 Şubat 1330'da

Tahin (tenekeyle) Kıyyesi 18	metelik
Tahin (Perakende) » 20	»
Süzülmüş Bal » 20	»
Rus Şekerı » 20	»
Ömer Muharrem sabunu (çuval ve kasa ile) » 22	»
Mahsusiyeye pirinci » 22	»
Gülbe Şekerı » 22	» (33).

(29) Ahenk, 22 Kanun-u evvel 1330 haberine göre 25 çift polis çizmesi yapımı 140 kuruştan eksiltmeye çıkarılmıştı.

(30) Ahenk, 26 Kanun-u evvel 1330

(31) Ahenk, 20 Kanun-u sani 1330

(32) Ahenk, 11 Şubat 1330. 7 Şubat 1330 tarihinden geçerli olan Belediye tarafından verilen narh. Naci Gündem, **Günler Boyunca Hatıralar**, İzmir 1955, s : 60'da «savaş sırasında gazın okkası 40 paraya fakat o da azdı» diyor ise de sözkonusu tarihte narh fiyatı bunun iki misli olduğuna göre yanlış hatırlıyor olmalı.

(33) Ahenk, 11 Şubat 1330

14 Şubat 1330'da

Hurda bakır kıyyesi8,5 krş'tan defterdarlıkça (li-
ra=102 krş. 60 santim ve gümüş mecdiye=19 krş. hesabıyla) art-
tırmaya çıkarılmıştır(34) .

19 Şubat 1330'da

Çuval Tuz çuvalı 84 krş.
Dökme Tuz kilosu 80 santim

(mecdiye=19 krş hesabıyla Duyun-u Umumiye tarafından satışa
çıkarılmıştı) (35).

31 Mart 1331'de

Gaz fiyatlarının narh'dan yüksek seyretmesi Belediye'yi gaz sa-
tışlarına müdahale etmeye, satışları vesikaya bağlamaya mecbur
etmişti. Buna göre esnaf ve bakkallar gazı depolardan, Belediyece
verilecek vesikalarla alabilecekler ve ihtiyaç sahiplerine de kıyye
ile satacaklardır(36).

1 Nisan 1331'de

Buğday kıyyesi	65 para
(Amerikan) Un » 4 krş.	10 »
(B Markalı) Un » 4 krş.	5 »
3.	» 3 krş.	15 »
4.	»	90 »

olarak yönetimce, alınıp satılması karar altına alınmış böylece
bazı tüccarların 70 paradan buğday alıp stok yapmaya çalışma-
larının önüne geçilmek istenmişti. İlanda, fiyat artışlarına stokçu
tüccarların neden olduğu, belirtilen fiyattan fazla satış yapanlar
veya satış yapmaktan çekinenler hakkında en şiddetli işlemin yapı-
lacağı, hükümetin yolsuzluklara engel olmaya devam edeceği belir-
tilmişti(37).

(34) Ahenk, 14 Şubat 1330

(35) Ahenk, 19 Şubat 1330

(36) Belediye'nin duyurusunda «gazın kaç a alınıp-satılacağı» belirtilmediği için
haklı olarak gazeteler bu sorunun cevabını öğrenmek istiyorlardı. bk. Ahenk,
31 Mart 1331.

(37) Vilayet makamının «31 Mart'tan geçerli olacak ve bir hafta süreyle alım-sa-
tım işlemlerinde uyulacak» fiyatlarla ilgili bildirisi hk. bk. Ahenk, 1 Ni-
san 1331.

Nisan 1331 başlarında

Her yıl İzmir'de, resmi araştırmalara göre, 60-70 bin çuval kükürt tüketilmekte ve 3 ile 3,5 çuvalını 1 liraya almak mümkün iken bu defa yani yukarıda belirtilen tarihte beher çuvalı 1 liradan satılmaya çalışılır olmuştu. Bunun nedeni sözkonusu tarihte piyasada 10.000 çuval kadar mal oluşuydu. Oysa talebi karşılayabilmek için mevcudun 40-50.000 çuval olması gerekiyordu. Piyasadaki bu mal eksikliğine bir de haksız kazanç peşinde koşan tüccarlar eklenince sorun iyice ağırlaşmıştı. Vilayet yönetimi her ne kadar bu sorun üzerinde eğilmiş ise de,

12 Nisan 1331'de

Kükürt çuvalı 140 kr. veya 1,5lira olarak alım-satım işlemi görmüştü(38).

13 Nisan 1331'de

1. Nevi Erzurum bezi Arşını90 Para (39).

23 Nisan 1331'de

1. Nevi İspirto (kibrit, (12 kutuluk paketler halinde) paketi 5 krş. (40)

26 Nisan 1331'de (41)

Üzüm (siyah) kantarı 29 kr. (lira=125 kr. hesabıyla)
» (razaki) kıyyesi 50- 75 Para (lira=129 kr. »)
» (çekirdeksiz) ... » 60-125 » (» » »)

Ağustos 1914'den Mayıs 1915 başlarına kadar toplam üzüm satışı (23.054 çuval, 24.723 torba)'yı bulmuş, Nisan 1915 sonlarında durgun geçen üzüm piyasası mayıs 1915 başlarında hareketlenmiş, söz konusu tarihte haftalık üzüm satışı 988 çuval 22 torbaydı. Kıyye

(38) Ahenk, 4 ve 12 Nisan 1331.

(39) Vilayet dahilinde çekirge mücadelesinde kullanılacak olan 85 cm. enindeki sözkonusu bez, verilen fiyattan eksiltme yöntemiyle alınmak üzere, Vilayetçe ilan edilmişti. bk. Ahenk, 13 Nisan 1331.

(40) Tek satıcı durumunda Kıbrışlı Ahmet Zihni Efendi'nin «eski balık pazarında peynir çarşısında Girit Hanı'nın karşıındaki» dükkanında. Ahenk, 23 Nisan 1331.

(41) Köylü, 26 Nisan 1331.

ile satılan üzüm kantarlarla satılan siyah üzümde daha yüksek fiyattan gidiyordu. Kantar 44 okka olarak kabul edildiğine göre (lira =125 kr. veya lira=5.000 Para) hesabıyla siyahın 1 okkası (29×40:44) yaklaşık 26,36 para ederken, (lira=129 kr. 5.600 para) hesabıyla 50 ile 75 paraya Razakî ve aynı hesaplama yöntemiyle 60 paradan 125 paraya çekirdeksiz alınıp satılmıştı.

Pamuk kantarı	257,5-275 kr. (lira=100 kr.hesabıyla)
Susam kıyyesi	90-95 para (42)
Mısır darısı »	42-49 »
Akdarı »	44-50 »
Kumdarı (sarısı)	... »	90 »
» (beyazı)	... »	32-39 »

Kitre (keven) satışı yok dolayısıyla rayiç de belirlenememiştir.

Çavdar »	37-49 para
Arpa »	28-42 »
Lubiya »	120-130 »
Haşhaş »	72-73 »
Buğday (Uşak malı) »	60-65 »

10-12 Mayıs 1331'de

Mayıs 1915 başlarına kadar 1, 1,5 kr. a satılmakta olan kirecin okkası birden 8-10 meteliğe fırlamıştı, artan kireç ihtiyacı ihtikarı hızlandırılmış, sağlık sorunlarıyla uğraşan o günlerde Belediye'nin bu konu üzerine eğilmesi istenmiş, Belediye'ce kireç ocağı açılma yoluna gidilmiş yine de kireç fiyatı artışını sürdürmüştü.

Mayıs 1915 başlarında

Kireç okkası	10-15 para iken
» kıyyesi	20 para olmuştu. Aynı tarihte;
Sarmısak kilosu	6 kr. tan alınıp satılmıştı(43).

(42) 10 Teşrin-i sani 1330'da 80-82 paraydı. Son aylara göre 10 para'dan fazla yükselmiştir. Ay. ye.

(43) Ahenk, 10 ve 12 Mayıs 1331.

Haziran 1915 başlarında

Cöktaşı kilosu 10 kr. tu (44) ki, Nisan 1915 başında
Kükürt » 100 para

yakınmalara konu olan fiyatlardan daha yüksektir. Bu da alınan önlemlerin fiyat artışlarının önünü alamadığını göstermektedir.

Haziran 1915 sonları-Temmuz 1915 başlarında

Mısır şekeri (sarı ve parlak) kıyyesi 3.5 Sekizlik
Un ekstra (yufkalık) » 13 Metelik (45).
Mısır şekeri » 28 »
Ömer Muharrem sabunu (çuval ve »
kasa ile) » 28 »
Tulum peyniri (Bergamanın) » 24 » (46)

Temmuz 1915'de

Yerli makarna kıyyesi 16 Metelik
» şehriye » 16 »
Ömer Muharrem sabunu » 30 »
(çuval ve kasa ile)
Mısır şekeri (parlak) » 40 »
Avusturya şekeri (hernevi) » 44 » (47).
Havagazı metremikabı (m³) 100 kr. (48).

Ağustos 1915'de

Un (çuvala) Kıyesi 6,7,8 kr. (lira=100
kr. hesabıyla)
» (perakende) » 7,8,9, kr. (lira=109
kr. hesabıyla) (49).
Ömer Muharrem sabunu » 32 Metelik.
(çuval ve kasayla)

(44) Lira=100 kuruş hesabıyla Ziraat Bankasında peşin ya da kefalet-imütesel-sile ile satılmakta» olduğu hk. bk. Ahenk, 3 Haziran 1331.

(45) Ahenk, 18 Haziran 1331.

(46) Ahenk, 23 Haziran 1331.

(47) Ahenk, 14 Temmuz 1331.

(48) Eski fiyatı : m³ü=35 kuruş olan havagazının fiyatının şirketince (Lira=100 kuruş hesabıyla) 100 kuruşa çıkarılması yakınmalara neden olmuştur. Ahenk, 19 Temmuz ve 28 Eylül 1331.

(49) Ahenk, 14 Ağustos 1331.

Mısır şekeri	kiyyesi 36	Metelik	düşüş var.
Avusturya şekeri (hernevi)	» 40	»	
Sadeyağ (sızılmış)	» 80	»	
» (tuzsuz)	» 64	»	(50)

Eylül 1915 başlarında

Üzüm (kuru)	kiyyesi 85-120	para	
üç-dört gün sonrasında ise,				
Çekirdeksiz	kiyyesi 3.5	kr.	(51).
Trilye zeytin	» 1	sekizlik idi	(52)

Eylül 1915 ortalarında

İncir	kantarı 60-62	kr.	
Üzüm (çekirdeksiz kuru)	kiyyesi 3- 5	kr.	(53).
kısa bir süre sonra ise,				
İncir	kantarı 52	kr.	
Üzüm	kiyyesi 90-140	para olarak dü-	
şük fiyatlardan işlem görmüşlerdi				(54).

Ekim 1915'de

Kağıt fiyatlarındaki artışa paralel olarak,				
Gazete kağıdı	topu 8	Sekizliğe iken,	
»	» 30	»	çıkarıl-
				mıştı (55).

Ekim 1915 ortalarında

Pamuk	kantarı 41	kr.	
İncir	» 42-75	kr.	
Üzüm (çekirdeksiz kuru)	kiyyesi 2-3	kr. 20 para idi	(56).

(50) Ahenk, 17 Ağustos 1331.

(51) Ahenk, 23 ve 27 Ağustos 1331.

(52) Ahenk, 26 Ağustos 1331.

(53) Ahenk, 28 Ağustos 1331.

(54) Ahenk, 7 Eylül 1331.

(55) Ahenk, 28 Eylül 1331.

(56) Ahenk, 5 ve 12 Teşrin-i evvel 1331.

Kasım 1915 ortalarında

Arpa (toptan)	kilosu	32 para	
» (küçük esnaf ve ... »	35 »	
bakkallarda)			
» (mülhakatta) ... »	28 »	(57).

Aralık 1915 sonlarında

Rakı (Çeşme'de imal edilen)	kilosu	2 kr. 20 para
Şarap (» »)	»	30 para

olarak tesbit edilmiş, bu fiyattan satılması kararlaştırılmıştı(58).

Ocak 1916 ortalarında

Şeker ... okkası	20 kr. (sağ akçe)	[İstanbul'dan getirilen şeker Belediye'nin belirlediği fiyat]
Sabun ... »	15 kr.	[Belediye'ce dış satım yapan tüccardan alınan sabunun satış fiyatı] (59).

Ocak 1916 sonlarında

Yapağı	kiyyesi	3 kr. 31 para üzerinden
--------------	---------------	-------------------------

Donanma Cemiyeti tarafından arttırmaya çıkarılmıştı(60).

Şubat 1916 ortalarında

Pirinç

okkası

16-20 kr. Oysa Ankara'da fiyatı 8 kr. ve nakliye masrafı okka başına 20-30 paraydı.

Patates

kiyyesi

20 Metelik, Pirinç'de görülen durumun benzeri patatesten de görülüyor, şöyleki, İzmir'e yakın kazalardan Ödemiş'te patatesin kiyyesi 8 metelikti(61). Bu farklılıkta sözkonusu ürünün Ödemiş'te günümüzde olduğu gibi bolca üretilmekte oluşunun payı olsa gerekir.

(57) Ahenk, 4 Teşrin-i sani 1331'de yayımlanan Vilayet Encümeninin bu kararı, merkez ve mülhakat arasında olduğu kadar toptan ve perakende fiyatlar arasındaki farkı da çok açık olarak göstermektedir.

(58) Ahenk, 15 Kanun-u evvel 1331.

(59) Ahenk, 27 Kanun-u evvel 1331.

(60) Ahenk, 12 Kanun-u sani 1331.

(61) Ahenk, 5 Şubat 1331.

Mart 1916'da

Şeker (Avusturya'dan ithal) okkası 10 kr. (Avusturya'dan ithal edilen ve İstanbul'a getirilen şekerin bir bölümü, İzmir namına Belediye'ce yapılan başvuru üzerine, İzmir'e vagonlarla getirilmiş, ahaliye esnaf cemiyeti tarafından tevzi edilmişti) (62). Aynı şekilde,

Gaz okkası 9 kr. (3 okkadan fazla olmak üzere satılmıştı.)

Bu döneme gelindiğinde aynı mal birbirinden çok farklı fiyatlarla satılır olmuştu. Kontrol mekanizmasının yeterince işlemediği anlaşılan günlerde fiyatlar giderek yükselmişti.

Mayıs 1916 sonlarında

Un 1. nevi çuvalı	540 kr.
» 2. » »	490 kr.
» 3. » »	315 kr.
» 4. » »	305 kr.
Buğday (iri) dolusu	58 kr.
» (orta) »	55 kr.
» (düşük) »	50 kr.
Arpa »	22 kr.
Mısır darısı kıyyesi	4 kr.

Kireç fiyatlarının, daha önce belirttiğimiz gibi hızlı bir artış eğiliminde bulunuşu Belediye'yi sonunda kireç ocağı açma zorunda bırakmıştı (63).

Haziran 1916 başlarında

Pekmez okkası	5 kr.
Tahan kıyyesi	8 kr. toptan ve perakende aynı (64).
Susam Şiniki	18 kr. Vilayet encümeninin belirlediği fiyat (65).
Kendir »	6 kr.

(62) Ahenk, 1 Mart 1332 ve Anadolu, 18 Mart 1332.

(63) Ahenk, 13 Mart ve 13 Mayıs 1332.

(64) Ahenk, 18 Mayıs 1332.

(65) Ahenk, 19 Mayıs 1332.

Kasım 1916 ortalarında

Kepek kıyyesi 70 para'dan hayvanı olanlara, bağlı buldukları karakollardan alacakları vesikalarla, Tuzakoğlu fabrikasında iâşe komisyonu tarafından satışa çıkarılmıştı(66).

Haşhaş kıyyesi 3 kr. (67).

Aralık 1916 başlarında

1916 ürünü incir ve üzüme 1'er kr. zam yapılmış,

İncir (natürel)	kıyyesi	16 kr.'a,
Üzüm (çekirdeksiz)	»	17.5 kr.'a ulaşmıştı (68).
Zeytinyağı (sıra)	»	10 kr.
» (yemeklik)	»	12 kr.
» (Aliyyü'l-ula) ...	»	14 kr. olarak Vila-

yetçe belirlenmiş, Vilayet dışına çıkarılacak zeytinyağlarının bu fiyattan %25'inin Belediye'ye verileceği ve alınacak vesikayla sevkiyatın yapılabilceği, aksi halde sevke izin verilmeyeceği karar altına alınmıştı(69).

Sabun 1. nevi	kıyyesi	12 kr
» 2. »	»	10 kr
» 3. »	»	8 kr.
» (yeşil ve siyah	»	6kr.
» (yeşil ve siyah	»	6 kr.

pamuk yağından mamul)

Bu malların da vilayet dışına satımı halinde aynen zeytinyağında olduğu gibi % 25'i Belediye'ye devredilecekti (70).

(66) Ahenk, 4 Teşrin-i sani 1332.

(67) Ahenk, 9 Teşrin-i sani 1332.

(68) Ahenk, 21 Teşrin-i sani 1332.

(69) Ahenk, 22 Teşrin-i sani 1332.

(70) Ahenk, 25 Teşrin-i sani 1332.

1917 başlarında

Artan fiyatlar karşısında Belediye aldığı bir seri önlemden sonra piyasaya satıcı olarak girmiş, açılan Belediye Bakkallarında,

Zeytinyağı (yemeklik) okkası	13 kr.
Sabun 1. nevi »	14 kr.
» 2. » »	12 kr.
Patates »	4 kr.
Pirinç kıyyesi	17 kr.
Soğan »	10 para'dan

satışa çıkarılmıştı(71).

Ocak 1917 ortalarında

Tatlı Badem kıyyesi 45 kr.
(ihracat heyeti başkanlığınca dışarıya satılacak mallar için)
Acı Badem » 45 kr.
olarak belirlenmiş ve bu durumu Ticaret odasınınca ilgililere duyurulmuştur (72).

Şubat 1917 başlarında

Palamut 5 kr. Ticaret Odasının ilanına göre ihracat heyeti başkanlığınca bu fiyatın takdir edildiğinin bildirildiği ve hurda incir'e de çok miktarda talep olduğunun ilgililere duyurulmasının istendiği görülüyor(73).

Fiyatların yükselişi öylesine dengesiz, mal satışlarında haksız kazanç öylesine yaygınlaşmıştı ki 26 Mart 1917'deki Meclis-i Mebusan toplantısında, «Nesnelerin yerlerindeki fiyatlarıyla İstanbul'daki fiyatları arasında çok fark var» denildikten sonra İzmir ile bir karşılaştırma yapılmış, «İzmir'de üzüm 6 kr. tan İstanbul'da 14-16 kr. tan» denilmiş ve «birçokları fiyatlar artacak ümidiyle mal istif edip satmıyor, böylelikle çok aşırı kazançlar elde ediliyor» diye ekleme yapılmıştı(74). Bu anlatılanlara göre İzmir'deki üzüm fiyatları önceki yıllara oranla hayli artmış demektir.

Haziran 1917'de

1915 sonlarında yayın hayatı başlayan bir derginin fiyatı 50 para iken, 1916 başlarında 5. sayısından itibaren de 60 paraya satılmaya başlanmış ve uzun süre bu fiyattan satışı devam etmişken,

(71) Ahenk, 29 Kanun-u evvel 1332.

(72) Ahenk, 12 Kanun-u sani 1332.

(73) Ahenk, 25 Kanun-u sani 1332.

(74) Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılap Tarihi III. C. 4. Kısım TTK. Basımevi. Ankara 1967, s : 532.

belirtilen tarihte büyük bir sıçramayla 4 kr'a fırlamış, savaşın sonuna kadar bu fiyatla yayın ve satışını sürdürmüştü (75).

İzmir'de değişik tarihlerdeki fiyatlarını gözden geçirdiğimiz maddelerin Osmanlı İmparatorluğu genelindeki en düşük ve en yüksek fiyatlarıyla birarada göstermeyi, karşılaştırma yapılabilmesi için, yararlı görüyoruz.

Mal	Osmanlı İmparatorluğu genelinde(76)		İzmir'de(77)	
	en düşük	en yüksek	en düşük	en yüksek
Şeker	3 kr.	250 kr.	10—12 kr. (tevzii)	20 kr. (serbest)
Patates	1 kr.	27 kr.	20 Metelik	4 kr.
Zeytinyağı	8 kr.	180 kr.	11 kr.	14 kr.
Pirinç	3 kr.	90 kr.	16 kr.	22 kr.
Buğday (çuvalla)	0,99 lira	51 lira	38 para (kıyyesi)	98 para (78) (kıyyesi)
Kuru Fasulya	4 kr.	280 kr.	80 para	130 para
Ayakkabı	70 kr.	18 lira	—	—
Peynir	12 kr.	280 kr.	—	—
Erkek elbisesi	5 lira	100 lira	—	—
Et	—	—	30 Metelik	15-20 kr. (gizli sat.)
Un	—	—	43 para (kıyyesi)	305 kr. (çuvalı)
Ekme k	—	—	6 Metelik	3.5 kr.
Dergi	—	—	50 para	4 kr.
Gaz	—	—	7 Metelik (kıyyesi)	9 kr. (okkası)
İncir	—	—	130-160 kr. (yükü)	16 kr. (kantarı)
Sabun	—	—	16 Metelik (adi)	14 kr. (1. nevi)
Kibrit	—	—	1 Metelik	5 kr.
Üzüm	—	—	1 (kutusü)	(12 kutusu)
Tahan	—	—	60 para	17.5 kr.
			16 Metelik	8 kr.

(75) Sözkonusu «Muallim» dergisinin 20 Teşrin-i sani 1331'den 16 Şubat 1334 tarihine kadar çıkan sayıları.

(76) Avcıoğlu, age, s : 266, Çavdar, age, s : 151. Avcıoğlu, kaynak olarak (Yalman, Turkey in the World War, s : 245)'i gösterirken, Çavdar, kaynak belirtmesizin aynı rakamları veriyor. İzmir için bk. Grafik : 1. ve 2.

(77) Birinci Dünya Savaşının son yılındaki fiyatların tesbitindeki imkansızlıklar

Yönetimi doğrudan ilgilendirmeyen, piyasadaki arz ve talep dengesi ile günün sosyal ekonomik ve politik çalkantılardan etkile-

neniyle, kalite ayrımı yapmaksızın, yalnızca en düşük ve en yüksek fiyatları tesbt edilenleri verdik .

(78) Buğday'ın orta kalitesini Ordu, İmparatorluk genelinde 28-32 lira'dan satın alıyordu. İzmir'de 1 yıl sonra Buğday kıyye hesabıyla satılışında % 200'e yaklaşan bir artış içinde görülüyor. Hergün yükselmekte olan fiyatlarla ilgili olarak M. Victor René CAPORAL tarafından Fr. Dışişleri Bakanlığına sunulan aşağıdaki tablo savaşın ilk yıllarındaki fiyat artışlarını (Frank olarak) görmemizi sağlamaktadır.

«TABLEAU SUR LE RENCHERISSEMENT DE LA VIE A SMYRNE

ARTICLES	Prix avant la guerre en francs	Prix actuels en francs.
Pétrole le litre	0,12	3,35
Gaz les 1000 pieds cubes	8,50	23,15
Charbon de terre anglais la tonne	30,—	130,—
Charbon de bois le kilo	0,06	0,25
Bois de Chauffage » »	0,02	0,15
Pommes de terre » »	0,15	0,80
Haricots » »	0,40	1,—
Riz lère Qualité » »	0,55	4,—
Riz 2 me Qualité » »	0,40	2,65
Sucre » »	0,40	6,50
Café » »	1,—	19,—
Thé » »	1,50 à 3,—	13,50 à 22,50
Farine » »	0,30 à 0,40	0,85 à 1,50
Pain de blé » »	0,28	1,—
Pain d'orge, de maïs ets » »	(inuité)	0,50
Dignons » »	0,10	0,50
Fèves » »	0,20	0,75
Huile d'olive » »	1,—	2,—
Beurse » »	2,70	5,—
Fromage » »	1,20	4,20
Miel LeLitre	0,70	3,—
Sel Le kilo	0,12	0,30
Poivre » »	1,10	3,90
Alcool le Litre	1,10	5,—
Savon Le kilo	0,80	2,40
Allumettes, Le paquet de dix petites poites	0,10	1,60
Souliers et vetéments		75 de hausse.

Tous ces prix haussent journellement.» Fransa Dışişleri Arşivi, Guerre 1914-1918
Turquie, Vol-853 No. 142-143.

nen fiyatları böylece gözden geçirdikten sonra, yönetimin belirleyici rol oynadığı ve gücü oranında uygulanmasını sağlamaya çalıştığı Narh Fiyatlarını vermeden önce, Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı içindeki genel durumunu gösteren bir gelişmeyi belirtmek, yönetimin durumu ile narh fiyatları arasındaki ilişkiyi kavramaya yardımcı olacaktır. Sözkonusu gelişme, narh'dan yüksek fiyatlarla satışların artması, Ceza kanununun 263. maddesinin bu yola başvuranlara para ve hapis cezası öngören yaptırımının yetersiz kalışı üzerine başında sürekli şikayetlerin çıkışı ve makalelere konu oluşu(79) nedeniyle Hükümet'in 1 Mayıs 1916 tarihli «Mevad-ı Gıdaiyye ve Havayic-i sairenin Suret-i Furuhtu ve Tevzii hk.»geçici bir kanunu çıkarmak zorunda kalışdır. Bu kanuna göre, vilayetlerde valilerin izniyle belediyeler gerektiğinde değirmen ve fırınlara uygun ılımlı bir ücret ödeyerek el koyabilecekler, el konulan nesnelere artırma ile satılıp ancak belirlenen fiyatları, bedelleri, sahiplerine ödenecekti(80). Diğer taraftan merkez ve taşrada büyük kentlerde iase heyetleri kurulmuştu. Merkez iase heyetinin 14 Ekim 1916'da ekmeğin okkasını İstanbul, Ankara ve Konya'da 2 kr. Bursa ve İzmir'de 2.5 kr. Trakya yöresinde 3 kr. olarak belirlemişti ama bu şekilde merkezi fiyat uygulaması bir hafta sürdürülebilmisti. 21 Ekim 1916'da valilere bölgelerinde ekmek fiyatlarını belirleme yetkisi verilmişti(81). Geneldeki Narh politikası ve uygulamasından böyle kısaca söz ettikten sonra İzmir'de açıklanan, uygulanmaya çalışılan bazı nesnelere narhının izlediği iniş ve çıkışları gözden geçirebiliriz.

Kasım 1914 başlarında

Zahire fiyatlarındaki düşüş nedeniyle her nevi ekmek fiyatlarında yarımşar metelik indirim yapılmıştı ve

Ekmek 1. nevi kıyyesi	6.5 metelik
» 2. » »	6 »

(79) bkz. (15.) dipnot'ta sözedilen yerler.

(80) Bayur, age, s : 536.

(81) Toprak, age, s : 286 ve verdiği (43) nolu dipnot.

olarak belirlenmiş, Belediye Meclisinin, kanuna göre, noksan ve zinle ekmek satışları durumunda, önce ekmeklerin müsadere edileceği gibi bu işi yapanların 100, 200, 300 kr. para cezasına çarptırılacağı, tekrarında ise fırınlarının kapatılacağı kararı ilan edilmişti (82). Ekmek narhında olduğu gibi bir düşürme koyun etinde de yapılmış, piyasada koyunun bolluğu nedeniyle, koyun etinin narhı 2 metelik düşük olarak belirlenmiş ve;

Koyun eti	kiyye-i atiki	30	metelik
Keçi	»	»	22	»

olarak satılmasına Belediye Meclisince karar verilmişti (83).

Ekmek ve et gibi zaruri tüketim maddelerine narh uygulanırken gaz, kibrit, şeker gibi maddelere narh koyulmayışı halkın ve basının haklı şikayetlerinin giderek artmasına, Toros, Amaliya gibi azınlık gazeteleriyle birlikte Ahenk başta olmak üzere Türkçe basının bu maddelere de narh uygulanmasını istedikleri, amansız biçimde artan fiyatlardan, muhtekirlerden, murabahacılardan ve bu arada para üzerinde oynanan oyunlardan şikayetlerini artırdıkları ve bu gibileri iç düşman ilan ettikleri görülüyor (84). Sözkonusu ettiğimiz bu yayınlar etkisini göstermiş, kibrit ve tuz'a narh konmuştu.

Aralık 1914 başlarında

Kibrit ... Paketi (10 kutudan oluşan) tüccardan esnafa ...	4	metelik
» ... » » » » esnaftan ahaliye ...	5	»
Tuz ... Kiyye-i atiki (Duyun-u Umumiye ambalarında) ...	3.5	»
» (kalın) Kiyyesi (bakkallarda)	4.5	»
» (ince) » »	5	»

olarak satılacaktı (85).

(82) Ahenk, 26 ve 28 Teşrin-i evvel 1330.

(83) Ahenk, 30 Teşrin-i evvel 1330.

(84) Ahenk, 20 Teşrin-i sani 1330.

(85) Ahenk, 21 Teşrin-i sani 1330.

Aralık 1914 ortalarında

Hangi gerekçeye dayandığı açıkça belirtmeksizin, yapılan tetkik sonucu gibi yuvarlak bir ifadeyle, ekmek fiyatlarına zam yapılmıştı. Yeni narha göre;

Ekmek 1. nevi kıyyesi 7.5 Metelik	
» 2. » » 7	»
» 3. » » 5	» olmuştur (86).

Gaz fiyatlarının da çok yüksekte seyretmesi Belediye'yi «Leylek» ve «Çift aslan» nevilerini narha bağlama yoluna sokmuştu. Buna göre;

Gaz ... sandığı (iki tanekesi) 35 kr. (lira=100, Mecidiye=19 kr.)
» ... tenekesi 18 kr. (» » » »)
» ... kıyyesi 6 Metelik (sehven ilan edilmiş)
» ... » 6.5 » (düzeltilen narh)
» ... » 8-10 » (esnafın satışı) (87).

Bu durum Belediye'nin narh koyarken piyasayı iyi denetlemediği, tüccarın bakkala 65 paradan mal verirken Belediye'nin bakkala 60 para narh verdiği bunun da narh'ı istemeyen bakkalın malını dük-kandan kaldırmasına neden olduğu biçiminde eleştirileri ortaya çıkarmıştı(88). Artan fiyatlara ve narha uymayan esnafa bir şey yapamayan Belediye, basında çıkan şikayetlere cevap verme durumunda kalmış, ahalinin resmen şikayetçi olması, Belediye memurlarının satış işlemine karışamayacaklarını, ancak şikayet üzerine müdahale edebileceklerini, şikayetçi alıcının polis ve Belediye memurlarına başvurularının gerektiği ilan edilmişti(89).

Aralık 1914 sonlarında

Ekmeğin narh fiyatına neden belirtmeksizin yarımşar metelik zam yapılması gereği duyulduğu ilan edilmiş,

Ekmek 1. nevi kıyyesi 8 Metelik

Ekmek 2. nevi » 7.5 Metelik olmuştur. Buna rağmen ekmekçiler ve kasaplar halkın ihtiyaçlarını karşılamada

(86) Ahenk, 27 Teşrin-i sani 1330.

(87) Ahenk, 1 ve 4 Kânun-u evvel 1330.

(88) Köylü, 4 Kânun-u evvel 1330.

(89) Ahenk, 10 Kânun-u evvel 1330.

naz etmeyi sürdürmüşler ve durum çekilmez hale gelmişti(90). Haklı şikâyetler ve Belediye'ye yönelik eleştiriler etkisini göstermiş olmalı ki bu yersiz zam kararı Ocak 1915 sonlarında geri alınmıştır.

Buna göre;

Ekmek	1. nevi kıyyesi	7.5	Metelik
Ekmek	2. nevi	»	7	Metelik
Ekmek	3. nevi	»	5	Metelik

Erken kuzu kesiminin de önüne geçilmeye çalışılmış, 6 kıyyeden az olan kuzuların kesimi yasaklanmış,

Kuzu eti kıyyesi 30 Metelik

olarak belirlenmişti(91). Un öğütme ücretlerinin de Degirmencilerle vatandaş arasında tartışma konusu oluşu Belediye'yi harekete geçirmiş;

Buğday'ın kilosunun105 para (Lira-ı akçe hesabıyla) öğütülmesinin uygun olacağı ilan edilmişti(92).

Şubat 1915 başlarında

Manda eti kıyyesi2 Sekizlik olarak narh verilmiş ve diğer etlerden ayrı şekilde satılması şart koşulmuştu(93).

Şubat 1915 ortalarında

Gazın şehir dışındaki depolardan alınıp getirilirken duhuliye ve nakliye resm ve ücretleri ödenmesi göz önüne alınarak, daha önce ilan edilen narh fiyatı biraz yükseltilmiş, buna göre,

Gaz tenekesi 10.5 Sekizlik veya 84 Metelik
Gaz kıyyesi 7 Metelik olmuştu(94).

(90) Ahenk, 11 ve 12 Kânun-u evvel 1330, Anadolu, 11 Kanun-u evvel 1330'da Belediye'nin bunlara yüz vermesinden yakınılıyor.

(91) Ahenk, 14 Kanun-u sani 1330.

(92) Köylü, 15 Kanun-u sani 1330.

(93) Ahenk, 26 Kanun-u sani 1330.

(94) Ahenk, 7 Şubat 1330.

Mart 1915 başlarında

Batum gazının beher tenekesinin diğer gazlardan 1 Sekizlik fazlaya satılmasına karar verilmiş, böylece;

Gaz (Batum) tenekesi 11.5 Sekizlik olmuştu.
Tuz narhı da aynı günlerde yükseltilmiş,
Tuz (ince) kıyyesi 5.5 Metelik
Tuz (kalın) » 5 Metelik olarak belirlenmiş (95).

Mart 1915 sonlarında

Lira=108, Mecidiye=20 kr. hesabının uygulamaya konuluşu nedeniyle,

Sığır ve Keçi eti	kıyyesi	5.5 kr.
Koyun ve Kuzu eti	»	7.5 kr.
Tuz (ince)	»	1 kr. 15 para
Tuz (kalın)	»	1 kr. 10 para
Gaz (Batum)	tenekesi	23 kr.
Gaz (Amerikan ve Rumen)	»	21 kr.

olarak belirlenmiş, bir hafta sonra kuzu etine yüksek narh verildiği anlaşılmiş ve indirim yapılarak,

Kuzu eti kıyyesi 7 kr.

olarak kararlaştırılmış ve Belediye'ce ilân edilmişti. Üç gün sonra 20 para daha düşürülmüş,

Kuzu eti kıyyesi 6 kr. 20 para olmuştu (96).

Nisan 1915 başlarında

Narh uygulaması dışında kalan birçok mala da narh uygulaması isteği yaygınlaşmıştı. Kontrolsüz satışlarla halkın sağlığıyla oynamakta olduğu gerekçesiyle yönetimin tutumu, basında ağır eleştirilere konu ediliyor, özellikle Belediye'nin görevini yapması isteniyordu. Sözgelimi; sütçü ve yoğurtçuların mallarını yüksek fiyattan sattıkları gibi, süte su, yoğurda kireç ve nişasta karıştırdıkları iddia ediliyor, Belediye'ye bu mallara narh koymasına için çağrıda bulun-

(95) Ahenk, 16 Şubat 1330.

(96) Ahenk, 7, 12, 15 Mart 1331 ve Köylü, 15 Mart 1331.

luyordu. Bir taraftan böyle isteklerle fiyat artışlarına engel olarak görülen narh çare diye ele alına dursun, diğer tarafta narh konulmuş malların da narh fiyatları yükselmesini sürdürmüştü. Belediye Meclisinin kararıyla;

Ekmek 1. nevi kıyyesi 2 kr. 5 para
Ekmek 2. nevi » 2 kr.
Ekmek 3. nevi » eski fiyattan

olarak belirlenmişti (97).

Belediye'ce bu tür narh koymalara rağmen ne narha uygun satış yapıldığı ne de piyasada mal bulunduğu, bütün bunlar yetmiyormuş gibi kendilerine «vesika verme vb. işlerde» yetki tanınmış olan imam ve muhtarların da ahalinin işlerini görürken fazladan para aldıkları şeklinde şikayetlere konu oluyor, Belediye Reisi'nin sözkonusu sorunlar üzerine eğilmesi isteniyordu (98).

Nisan 1915 ortalarında

Belediye Meclisinin kararıyla, eskisinden 20 para daha düşürülerek, Kuzu eti kıyyesi 6 kr. oluyordu (99).

Petrol kıtlığının başgöstermesi üzerine bir taraftan istifçiliği önlemek, diğer taraftan tahkikat ve taharriyat icra ederek bunların ortaya çıkarılması yolunda çalışmalar yapılmıştı. Gaz narhi ise,

(Mecidiye=20 kr. hesabıyla)

Gaz (Batum) kıyyesi 2 kr. 10 para
Gaz (Alman, Rumen vs.) » 2 kr.

olarak Belediyece belirlenmişti (100).

Buna rağmen muhtekirler fiyatlarından daha da yükselmesi beklentilerini sürdürmüşler, ellerindeki gazları piyasaya sürmemekte direnmişler; Nisan 1915 sonlarına doğru yapılan araştırmalar sırasında Dağ mahallelerinde (bugünkü varyant ve Halil Rifat Paşa caddesinin güneyinde kalan semtler) 60 kasa petrol bulunmuştu (101). Kasaplar da kuzu etine kıyyesine 24 metelik narh verildiği ve buna

(97) Ahenk, 18 Mart 1331.

(98) Ahenk, 27 Mart 1331.

(99) Ahenk, 28 Mart 1331.

(100) Ahenk, 4 Nisan 1331

(101) Ahenk, 14 Nisan 1331

rağmen kendileri halka 26 metelikten mal sattıkları halde, Belediye' den gördükleri baskı sonucu olsa gerek, hiç kuzu kesmemek suretiyle, izlenen narh politikasına tepki göstermişler, Belediye sonunda «Kuzu etinin muhtac-ı zam olduğuna icra kılınan tedkikat-ı vakiadan anlaşılmağla» diye açıklama yaparak,

Kuzu eti kıyyesi 6.5 kr.

olarak narh vermişti (102).

Belediye bu vb. gelişmeleri gözönüne alarak ahalinin ihtiyaçlarını kendi imkanlarıyla karşılama yoluna da gitmişti. Sözelimi:

Gaz tenekesi 45 kr. (sağ akçe)

Gaz kıyyesi 4.5 kr. (sağ akçe)'den malettiği ve

bu gazların Belediye azasından Cemal ve Emirlerhancısı Refik Beyler' in gözetim ve idaresinde peşin bedel ve normal oranlarda ihtiyaç sahiplerine Cemal Bey'in Bakır Bedestenindeki idarehanesinde hergün sabahleyin ihtiyacı olanlara satılmasını kararlaştırmıştı.

Buğday fiyatlarının 3 para yükseltilerek 68 paraya ulaşması üzerine Belediye'ce Alfa ve Beta markalı unların 10 ve 15 para zam ilavesiyle satılması, dolayısıyla bunun ekmek fiyatlarına yansıtılması yoluna zorunlu olarak gidilmiş, ekmek fiyatları da 5, 10 para arttırılmıştı. Buna göre :

Un (Alfa markalı) kıyyesi 4.5 kr.

Un (Beta markalı) » 4 kr. 10 para

Ekmek 1. nevi » 2 kr. 10 para

Ekmek 2. nevi » 2 kr. 5 para

Ekmek 3. nevi » 1 kr. 20 para olmuş,

Moloz olarak getirilmiş ve piyasada bulunan zahirelerin bir an önce piyasadan çekilmesini sağlamak için çalışmalar yapılmış, 10 gün süreyle bu tür zahirenin yani,

Moloz zahirenin kıyyesi 44-45 para

arasında satılması kararlaştırılmıştı. Ayrıca bu tür zahirenin bundan böyle İzmir'e getirilmesi veya sevkedilmesinin yasaklanması yoluna gidilmişti (103).

(102) Ahenk, 5, 11 Nisan 1331

(103) Ahenk, 9 Mayıs 1331 «Dakik, Buğday, Ekmek narhı»

Haziran 1915 sonlarında

Un fiyatlarının iç piyasada artış eğilimi göstermesi Belediye'nin narh'ı yükseltmesine neden olmuş ve :

Un (Alfa markalı)	kiyyesi 4 kr. 30 para
» (Beta »)	» 4 kr. 20 para

olarak belirlenmişti (104).

Temmuz 1915 ortalarında

Un fiyatlarının artışına paralel olarak pide ve ekme fiyatlarına da düzenlenmesi gerekmiş, Alfa marka undan yapılmak kaydıyla 13 adedi 1 kiyye itibar edilmek üzere beheri 30 dirhemden aşağı olmayacak şekilde

Pide	tanesi	1 metelik
Ekme (ekstra undan)	100 dirhemlik	2.5 Metelik
Ekme (2. neviden)	100 dirhemlik	2 Metelik

olarak satılmasına karar verilmişti (105).

Temmuz 1915 sonları-Ağustos 1915 başlarında

Koyun eti	kiyyesi	7 kr. (eskisi 7 kr. 20 para iken)
Ekme (1. nevi)	»	85 para
Ekme (2. nevi)	»	75 para (5'er para tenzilli)
Ekme (3. nevi)	»	60 para

olarak belirtilmişti (106). Bu tarihten sonra bir narh değişikliği veya zam uygulaması olmalı ki,

Ekim 1915 sonlarında

Buğday	kiyyesi	74 para (2 para zamlı)
Un (Alfa)	»	5 kr. 5 para
Un (Beta)	»	4 kr. 35 para
Ekme (1. nevi)	»	2 kr. 20 para
Ekme (2. nevi)	»	2 kr. 10 para
Ekme (3. nevi)	»	1 kr. 30 paradır (107).

(104) Ahenk, 11 Haziran 1331

(105) Ahenk, 1 Temmuz 1331

(106) Ahenk, 16, 23 Temmuz 1331

(107) Ahenk, 15 Teşrin-i evvel 1331

Kasım 1915 ortalarında

Ekmek narhında çok hızlı bir yükselme vardır.

Ekmek (1. nevi) kıyyesi 5 kr. 10 para
Ekmek (2. nevi) » 5 kr. — —
Ekmek (3. nevi) » 4 kr. 30 paradır (108).

Bu ani fiyat artışları ve kentin un ihtiyacının karşılanmasında karşılaşılan güçlükler, iktisadi hayatı elinde tutan güçleri yönetimle biraraya getirmiş, 2 Teşrin-i sani 1331-16 Kasım 1915'de Belediye'de: Ticaret Odası, Borsa, Un fabrikatörleri, Uncular, Fırıncılar ve Belediye temsilcileriyle bir komisyon oluşturulmuş ve;

Buğday kıyyesi 80 para (sağ akçe)
Un (Alfa-Beta) » 5.5 kr.
karışık		
Un (Gama-Zelta) » 4 kr. 15 para
karışık		
Ekmek (5.5 kr'luk » 10.5 Metelik
undan yapılmış)		
Ekmek (diğer undan » 8 Metelik
yapılmış)		

perakende satışlarda beher kıyyesine 10 para eklenebileceğine de er-tesi gün karar verilmişti(109).

Kasım 1915 sonlarında

Ekmek (1. nevi) kıyyesi 11 Metelik
Ekmek (2. nevi) kıyyesi 8.5 Metelik
Buğday okkası 87 para
Un (Alfa-Beta karışık) okkası 5 kr. 35 para (Mecidiye = 33 kr. hesabıyla)
Un (3. nevi) okkası 4 kr. 25 para (Mecidiye = 33 kr. hesabıyla)

olarak belirlenmiş ve Demiryolu idaresine gelen buğday ve un listesini Borsa ve tüccara satılan malın liste ve faturalarını hergün tutma zorunluğu getirilmişti(110).

(108) Ahenk, 29 Teşrin-i evvel 1331

(109) Ahenk, 3,4 Teşrin-i sani 1331

(110) Ahenk, 10, 11 Teşrin-i sani 1331

Aralık 1915 başlarında

Buğday kıyyesi 38 para (10 para zamlı)
Un (1. nevi) kıyyesi 6 kr. 15 para (rayiç akçe)
Un (3. nevi) kıyyesi 5 kr. (5 para zamlı)
Ekmek (1. nevi) kıyyesi 3 kr. (Mecidiye = 20 kr. hesabıyla)
Ekmek (3. nevi) kıyyesi 2 kr. 10 para (Mecidiye = 20 kr. hesabıyla)

olmuştu (111).

6 Nisan 1332-20 Nisan 1916'da

Nisan 1916 başlarında 6 kr'tan satılmakta olan francala ekmeğin, un fiyatlarındaki artış nedeniyle 6.5 kr'tan satılmasına Belediye'ce karar verilmişti (112).

Temmuz 1916'da

başlayan Ramazan dolayısıyla çıkarılacak pidelere de Belediye'ce narh konmuş,

Pide (1. nevi undan) 30 dirhemlik 20 para
Pide (1. nevi undan)60 dirhemlik 40 para

olarak tayinedilmişti (113).

Ekim 1916 ortalarında

Un fiyatlarına bağlı olup-olmadığı belli olmayan Ekmek narhında bir düşüş ve hemen sonra çıkış görülmüştür. Bu dalgalanmaya göre ;

Ekmek kıyyesi 3 kr. 10 para (3 Teşrin-i sani 1332)
Ekmek kıyyesi 3 kr. 20 para (4 Teşrin-i sani 1332)

(111) Ahenk, 23 Teşrin-i sani 1331

(112) Ahenk, 6 Nisan 1332

(113) Ahenk, 23 Haziran 1332

Ekim 1916 sonlarında

Koyun ve kuzu eti okkası	15-20 kr. (gizli ve fahiş fiyatla satış)
Ekmek kıyyesi	3.5 kr. (narh)
Ekmek kıyyesi	3kr. 10 para (vesikayla)
Ekmek kıyyesi	6-7 kr. (haricen satış)

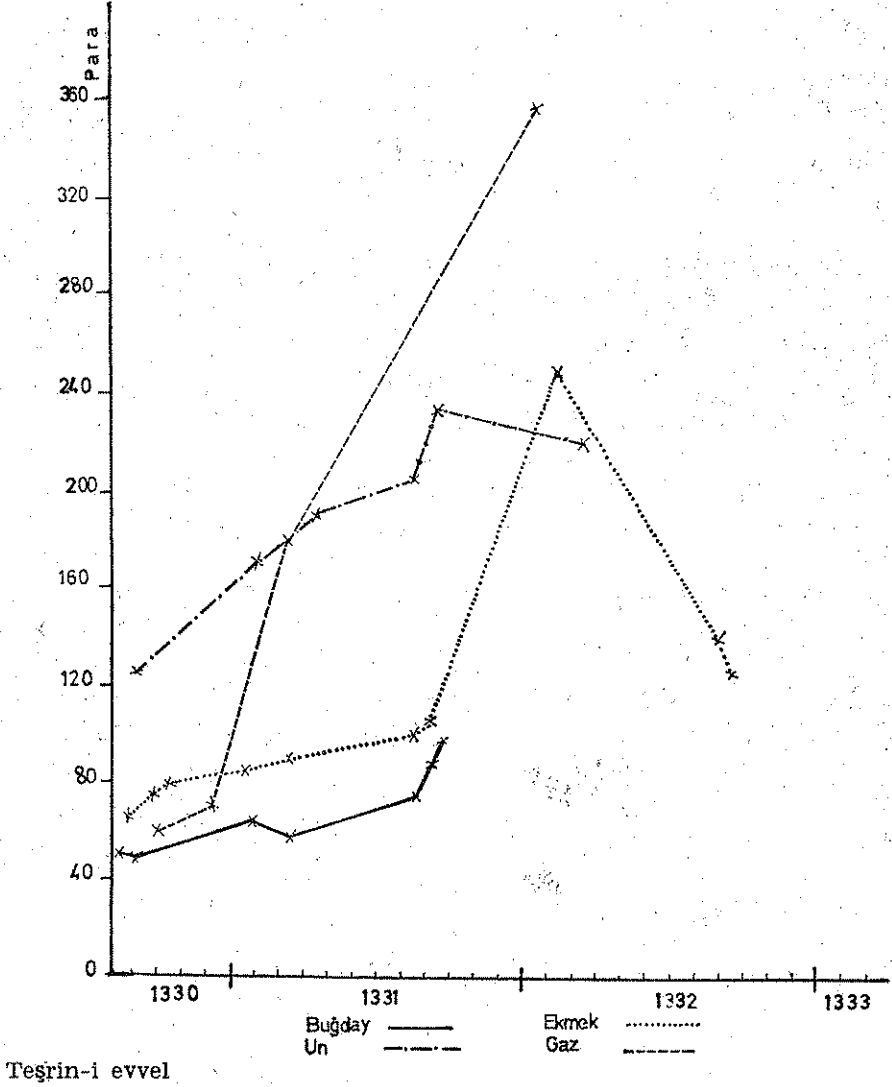
idi (114).

Görüldüğü üzere bu tarihlerde yönetim etkinliğini yitirmiş, narh ile piyasa arasında oldukça büyük farklılıklar ortaya çıkmaya başlamış, İttihat ve Terakki'nin uygulamaya çalıştığı «Milli İktisat» politikası içerisinde yer alan kooperatifleşme akımı İttihat ve Terakki içindeki Cavit ve çevresinin Büyük sermaye + Yabancı sermaye stratejisine karşı filizlenmiş (115) ve ürünlerini vermiş, Yönetim ihracat komisyonları, Belediye Bakkalları vb. kuruluşlar oluşturarak piyasaya müdahale etme yoluna gitmiş, yükselen fiyatlar karşısında çaresiz kalan ahalinin biraz olsun rahat nefes alabilmesi için Belediye'ce bugünkü tanzim satışlara benzeyen yollarla ihtiyaç sahiplerinin isteklerinin karşılanabilmesi yoluna gidilmişti. Fiyatların yükselişi ve narh fiyatlarının çok üstünde satışların sürekliliği gözönüne alınırca, Birinci Dünya Savaşı sırasında yetiştirilmeye çalışılmış olan Milli Burjuvazi'nin hangi yollarla ve neye karşılık ortaya çıktığını ve niteliği daha kolay anlaşılır.

(114) Ekim 1916 ortalarında düşüşü görülen ekmek narhı, kısa bir süre sonra yeniden yükselmektedir. Karşılaştırma için bkz. Ahenk, 3, 4 Teşrin-i sani 1332 ile 15 Teşrin-i sani 1332 narhları.

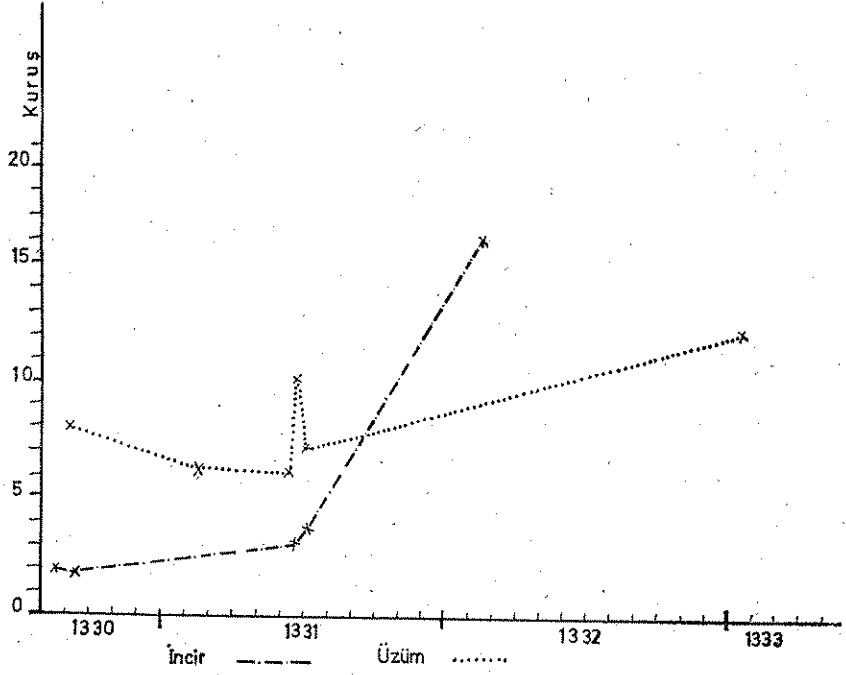
(115) Sina Akşın, Jön Türkler ve İttihat Terakki (100 soruda), İstanbul 1980, s: 281.

Grafik — 1

Not: Lira=100 kr. hesabıyla verilen en yüksek fiyatlar esas alınmıştır.

Grafik — 2

Teşrin-i evvel

Not: Lira=100 kr. hesabıyla verilen en yüksek fiyatlar esas alınmıştır.

